

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

«Економічна експертиза: теорія і практика»

Студент групи ОЕЕм 11

Коровін В.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Годованець О.В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

Зміст

Вступ.....	3
1. Сутність економічної експертизи, її види, предмет, метод, об'єкти, завдання.....	5
2. Порівняльний аналіз ревізії, аудиту та економічної експертизи.....	12
3. Методика і техніка проведення економічної експертизи.....	17
Висновки.....	24
Список використаних джерел.....	26
Додатки	

ВСТУП

Розвиток соціально-економічних процесів неминує призводити до зміни економічних і правових відносин між суб'єктами господарювання. Все більше судових розглядів пов'язані з економічними питаннями, особливо з питаннями порядку і законності оформлення. З іншого боку, з розвитком судової системи розширюється і сфера застосування економічної експертизи: її все частіше призначають не тільки в рамках кримінальних справ, але і в цивільному і арбітражному судочинстві.

Крім того, нові способи ведення економічної діяльності породжують нові види правопорушень або нові способи їх вчинення: якщо раніше самі правопорушення або способи їх здійснення були технічними за своєю природою, то зараз вони носять, в основному, інтелектуальний характер.

Доведення у таких справах стає практично неможливим без використання спеціальних знань про відображення операцій в документації організацій і підприємств (первинній обліковій та організаційній документації, фінансовій та податковій звітності, фінансових документах і т.д.), в яких можна виявити сліди даного виду злочинів і вибудувати обґрунтовану лінію обвинувачення або захисту.

Основним джерелом таких доказів у кримінальному процесі є залучення фахівців і експертів в якості учасників процесу. Перші роз'яснюють і оцінюють окремі елементи вже наявних доказів, інші надають експертні висновки як особливо роду самостійні докази.

У цих умовах колишні методика і підходи до проведення експертизи стають неефективними. У дослідженнях розглядається, в основному, методика проведення аудиту. Крім того, відсутня єдина класифікація видів економічних експертиз, тому в рамках експертизи експертові доводиться розглядати і податкові, і аналітичні аспекти. Актуальним є також питання про оформлення результатів експертизи, тому що при неякісно оформлених матеріалах висновок може бути не прийнятий як доказ або може бути спростована його достовір-

ність. Таким чином, існуючі проблеми методики проведення економічної експертизи викликають теоретичний і практичний інтерес, що підтверджує актуальність теми курсової роботи.

Базою для дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, що розкривають проблеми теорії і практики економічної експертизи

Мета курсової роботи – вивчення теоретичних основ економічної експертизи і техніки її проведення.

Завдання курсової роботи:

- дослідити зміст економічної експертизи, її характерні особливості, види, завдання, предмет, метод, об'єкти;

- провести порівняльний аналіз економічної експертизи та інших видів контролю, зокрема, документальної ревізії, аудиторської і податкової перевірок;

- розглянути методику і техніку проведення економічної експертизи.

1. Сутність економічної експертизи, її види, предмет, метод, об'єкти, завдання

Економічна експертиза, як прикладна наука, виникла у відповідь на запити практики. Вона розглядається, в основному, стосовно завдань судового процесу в рамках теорії кримінального та цивільного процесу.

Так у Законі України «Про судову експертизу» всі види експертиз розглядаються як судові експертизи. Відповідно до даного закону *судова експертиза* - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [3].

Термін «економічна експертиза» у багатьох випадках підміняється поняттям «судово-економічна експертиза», а процесуально-правовий аспект судово-експертної діяльності виступає в якості її відмітної ознаки від інших форм економічного контролю.

Зокрема, Звягін С.А. вважає, що по відношенню до інших експертиз (технічна, товарознавча) можна стверджувати, що в поєднанні з поняттям «судова» ці експертизи набувають статусу процесуальної дії, але в той же час без такого поєднання вони можуть проводитися і поза процесуальним правом. Щодо експертиз економічного класу це твердження втрачає будь-який сенс, оскільки експертні дії щодо фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів поза процесуальною формою просто неможливі через те, що такі дії можуть проводитись тільки на підставі відповідних постанов і рішень правоохоронних або судових органів. У зв'язку з цим принципової різниці, який термін застосовувати «економічна» чи «судово-економічна» експертиза, не існує [4].

Така точка зору є спірною, оскільки економічна експертиза, як і інші види експертиз, може проводитися і в позасудовому порядку, за договором між юридичною або фізичною особою та державною або недержавною експертною організацією з метою не доведення спорів до суду.

Економічна експертиза включає такі види: експертизу документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; експертизу документів фінансово-господарської діяльності; експертизу документів фінансово-кредитних операцій [5].

Проведення *експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності* дає можливість визначити показники фінансового стану підприємства, відповідність ведення бухгалтерського обліку вимогам чинного законодавства, встановити наявність або відсутність ознак викривлення даних бухгалтерського обліку та звітності.

У рамках даного виду економічної експертизи аналізують стан розрахунків з організаціями-контрагентами і визначають обсяг заборгованості підприємства; встановлюють розмір реального збитку та суми упущеної вигоди при порушенні договірних зобов'язань; встановлюють факт правомірності застосовуваних правил бухгалтерського обліку (при застосуванні норм корпоративного права та законодавства про банкрутство) [2, с.12].

Експертиза документів про економічну діяльність підприємств включає перевірку документів бухгалтерського обліку; аналіз структури та оцінку активів; аналіз фінансового стану, платоспроможності та рентабельності організації; аналіз фінансово-господарських операцій; виявлення надлишків і недостач фінансових коштів і матеріальних цінностей; надання рекомендацій по швидкому і грамотному усунення виявлених порушень [2, с. 8, 10].

Експертиза фінансово-економічних операцій здійснюється з метою встановлення порушень законодавства та умов кредитного договору банком або позичальником. Дослідження включає аналіз документів кредитних операцій банку і клієнта.

У рамках експертизи по кредиту експерти визначають, чи відповідає дійсності розмір процентної ставки за договором на момент його укладення; встановлюють, чи відповідає розмір щомісячних платежів умовам договору; встановлюють, чи змінювалася відсоткова ставка; визначають, чи відповідає графік

щомісячних платежів реально нарахованим платежам станом на конкретний день; визначають, чи відповідають щомісячні платежі за договором про надання кредиту процентній ставці за цим договором. Для проведення експертизи необхідний такий перелік документів: кредитний договір, додаткові угоди до кредитного договору (при наявності), банківські виписки, квитанції про здійснення платежів [2, с.9,10].

Завдання економічної експертизи в розрізі окремих її видів зображено на рисунку 1. У Додатку А наведено орієнтовний перелік питань, вирішуваних кожним видом економічної експертизи.

Економічна експертиза характеризується рядом ознак:

1. *Використання спеціальних знань.* При розслідуванні порушень в сфері економіки із всієї системи економічних знань необхідні знання бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності, аналізу операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, економіки, аудиту, статистики, фінансів, кредитування та ін.

2. *Проведення досліджень з метою встановлення обставин, що мають значення для справи, яка розслідується.* Обставини, встановлені експертом на основі проведеного ним дослідження, мають значення доказових фактів і повинні бути відображені у висновку експерта-економіста.

3. *Спеціальний суб'єкт експертизи.* Економічна експертиза проводиться особою, спеціально призначеною слідчим, судом чи іншою зацікавленою особою. Експерт в області економіки наділений рядом процесуальних прав і несе процесуальну відповідальність.

4. *Економічна експертиза проводиться у певній процесуальній формі.* Її проведення і процесуальне оформлення регламентовані Законом України «Про судову експертизу» та Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Процесуальна форма є характерною ознакою судової економічної експертизи, що відрізняє її від документальної ревізії, аудиторської та податкової перевірок.

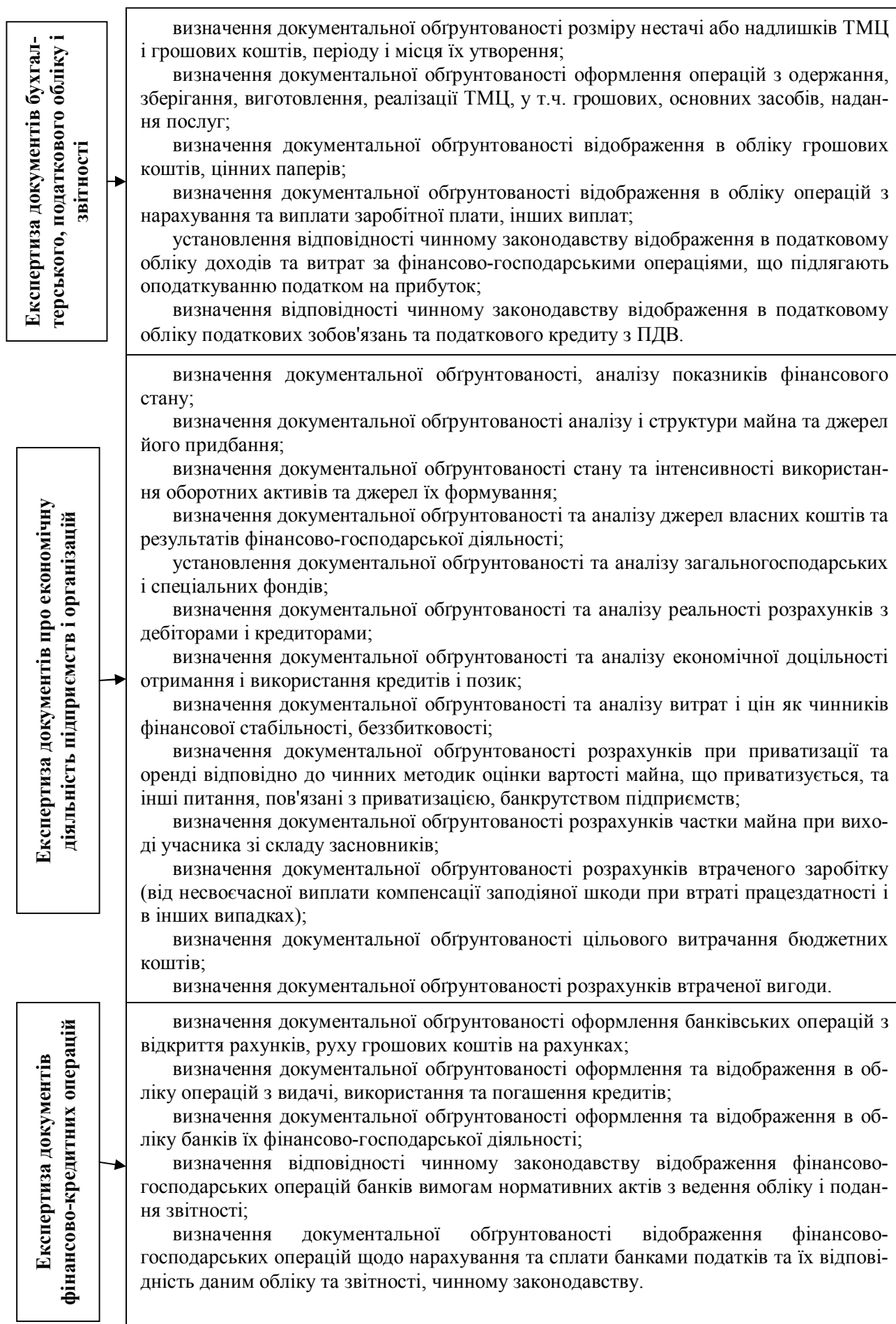

Рис. 1. Види економічної експертизи та їх завдання [5]

5. *Хід і результати експертного дослідження.* Результатом експертного дослідження є висновок експерта, який є самостійним видом доказів [7].

Завдання економічної експертизи зводяться до виявлення недотримання норм законодавства у сфері економіки, фінансів, трудових відносин, норм цивільно-правового та адміністративного характеру, що регулюють діяльність організацій (підприємств). В рамках економічної експертизи можуть вирішуватися питання, пов'язані з правильним нарахуванням і виплатою заробітної плати, встановленням облікових невідповідностей у веденні бухгалтерського обліку на стадії оформлення господарських операцій.

Економічна експертиза виходить з передумови об'єктивності відображення в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності будь-яких правопорушень, скоєних у процесі або під виглядом законних фактів господарської діяльності. Результатом таких дій є система ознак правопорушень, які виявляються при дослідженні обліково-економічної інформації.

Предмет, об'єкти і методи економічної експертизи розглядаються як елементи, що відображають природу спеціальних економічних знань експерта.

Предметом економічної експертизи є виявлення та дослідження фактів недостовірного відображення у системі бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності господарюючого суб'єкта його активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат, а також господарських процесів і їх результатів, що стали об'єктами розслідування, щодо яких експерт дає висновок з питань, поставлених перед ним акціонерами, власниками, правоохоронними або судовими органами.

Предмет економічної експертизи конкретизується через завдання, поставлені на її розгляд, і обмежений рамками господарюючого суб'єкта, діяльність якого підлягає експертному дослідженню.

Об'єктом економічної експертизи може бути будь-який документ, господарський процес, явище, факт господарської діяльності. Слід зауважити, що експерту доводиться мати справу не з самими фактами, процесами, явищами, а з

їх відображенням у системі бухгалтерського обліку. Отже, під об'єктом економічної експертизи в широкому сенсі розуміють матеріальний носій інформації про фактичні дані, пов'язані з експертним дослідженням.

Об'єкти, що вивчаються екпертом, завжди матеріальні. Вони свідчать про подію, що відбулася або у формі самого факту свого існування (наприклад, крадіжка майна), або у вигляді носія його слідів (наприклад, відображення в обліку результатів інвентаризації, проведеної відразу ж після крадіжки майна відповідно до вимог законодавства).

Метод економічної експертизи в широкому розумінні - це сукупність методичних прийомів, які використовуються екпертом для пізнання предмета експертного дослідження. Однак не всякі способи, що застосовуються в різних областях контрольної діяльності, можуть використовуватися в економічній експертизі, оскільки до них пред'являється ряд вимог, зокрема:

- методи повинні бути науково обґрунтованими і експериментально апробованими;
- результати від застосування методів повинні бути очевидні і наочні як для експерта, так і для всіх учасників кримінального, цивільного, адміністративного або господарського процесів;
- метод повинен бути ефективним і давати можливість в оптимальні терміни з найбільшою продуктивністю досягати поставленої мети;
- метод повинен бути раціональним, що означає порівнянність витрачених сил і засобів з цінністю отриманих результатів;
- використання тих чи інших методів не повинно порушувати законних інтересів і прав громадян, їх честі та гідності, не порушувати морально-етичні норми суспільства.

Вибір і застосування того чи іншого методу залежать від предмета і об'єкта експертизи. Методи дослідження в економічних експертизах включають, перш за все, аналіз і синтез, абстрагування і конкретизацію, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, системний аналіз та інші методи дослідження.

Конкретні наукові методичні прийоми економічної експертизи - це специфічні прийоми експертного дослідження, розроблені на основі досягнень практики, а також розвитку економічної та юридичної наук. Їх можна об'єднати в три групи: документальні; розрахунково-аналітичні; узагальнення та реалізації результатів експертизи.

Документальні прийоми - це дослідження облікових документів, різні експертизи цих документів, перевірка нормативно-правової бази їх складання і т.д. Застосовують ці методичні прийоми за умови, що виник збиток від господарських операцій, які відображені у первинній документації, регістрах бухгалтерського обліку і звітності, а також стали об'єктами розслідування правоохоронними органами.

До розрахунково-аналітичних прийомів відносять, перш за все, економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи. Економічний аналіз - система наукових прийомів, використовуваних в економічній експертизі для виявлення причинних зв'язків, що зумовили конфліктні ситуації в господарських операціях і процесах, які стали об'єктами розслідування правоохоронними органами. Статистичні розрахунки - прийоми, за допомогою яких експертиза може визначити якісні та кількісні характеристики досліджуваних господарських операцій і процесів, які не містяться безпосередньо у вихідній економічній інформації.

Економіко-математичні методи застосовуються в економічній експертизі при встановленні факторів, що впливають на результати господарської діяльності, з метою виявлення їх на стадії дослідження загальних результатів роботи підприємства.

Узагальнення і реалізація результатів експертизи включає зведення, групування, систематизований виклад результатів у висновку експерта, вивчення зацікавленими особами цих висновків, оцінку і реалізацію слідством і судом її результатів, призначення повторних або додаткових експертиз [10].

В даний час робляться спроби визначити певний метод як спеціальний експертний. На нашу думку, такі дії є неефективними: по-перше, немає жодного методу (прийому), який би не застосовувався в різних видах експертного дослідження; по-друге, на сучасному етапі загальноприйнятою є концепція комплексного системного підходу до експертного дослідження.

При виборі методу дослідження експерт повинен врахувати цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів в ході проведення економічної експертизи за конкретною справою.

2. Порівняльний аналіз ревізії, аудиту та економічної експертизи

Експертами-економістами досліджуються господарські операції, відображені в бухгалтерському обліку, планова інформація, а також окремі сторони господарської діяльності підприємства. Аналогічне коло питань розглядається і в рамках ревізії і аудиту. Однак можна виділити ряд ознак, за якими дані види діяльності відрізняються (Додаток Б).

Виділення судово-економічної експертизи пов'язане саме з її процесуальним характером. В іншому випадку вона може бути замінена загальними формами фінансового контролю. Необхідність судово-економічної експертизи обумовлена тим, що нерідко слідчі стикаються із труднощами у виявленні фактів неправильної економічної діяльності підприємства та порушень фінансової дисципліни, що заподіяли підприємству матеріальних збитків. Їх можуть встановити тільки експерти, які володіють спеціальними знаннями в області обліку, аналізу, фінансів і економіки. Фахівці можуть дати рекомендації слідчому щодо правильної підготовки документів, необхідних для складання висновку, формулюванні питань для їх вирішення експертизою, проінформувати про її можливості, надати допомогу у визначенні черговості проведення експертних досліджень, оскільки по справах даної категорії часто призначається кілька видів експертиз.

Загальна мета судово-економічної експертизи - довести або спростувати обставини, що стосуються економічної сфери діяльності [8, с. 13-15].

Слід зазначити, що методи документальної ревізії активно використовуються у контрольній практиці при проведенні експертиз. Проте, даний інструмент фінансового контролю практично відійшов у минуле разом із системою командно-адміністративного управління економікою і тими контролюючими органами, на які раніше покладался обов'язок з проведення документальних ревізій. Взаємодія документальної ревізії і економічної експертизи можлива тільки при здійсненні експертних бухгалтерських досліджень в державних бюджетних організаціях і установах, а також у великих компаніях і холдингах, в системі яких діє порядок ревізійного контролю нижчестоящих господарських одиниць вищестоящими.

Щодо економічної експертизи та податкової перевірки, то в останні роки відбувається їх тісна взаємодія в зв'язку з ростом кількості та складності податкових правопорушень. Необхідність у призначенні економічної або податкової експертизи за такими справами на практиці виникає тоді, коли достовірність висновків викликає сумнів або опротестовується представниками суб'єкта, що перевіряється, і якщо в рамках повторної перевірки неможливо усунути протиріччя, що містяться у відомостях або отримати відповіді на окремі питання.

Якщо під ревізією розуміти перевірку господарської діяльності підприємства за певний період часу, то податкова перевірка - це та ж ревізія, тільки узькотематична, пов'язана з перевіркою податкового законодавства.

Основним критерієм відмінності судово-економічної експертизи від інших методів фінансового контролю є її процесуальне значення. Податкова або аудиторська перевірка, ревізія є не процесуальними діями, а реалізацією контрольних функцій уповноваженими органами. Вони існують незалежно від наявності чи відсутності кримінальної справи. На відміну від цих методів судово-економічна експертиза не може існувати поза карною справою, оскільки є процесуально-правовою формою використання спеціальних знань.

Відрізняється також процесуальне становище перевіряючого, ревізора та судового експерта. На відміну від перевіряючого і ревізора експерт - особлива фігура у кримінальному процесі з властивими тільки йому правами і обов'язками. Особа, що проводить ревізію або перевірку, самостійно відбирає необхідні документи. Водночас, експерт такого права не має і досліджує тільки ті матеріали і об'єкти, які йому надав орган, який призначив експертизу, і які знаходяться у кримінальній справі або долучені до неї.

Існують відмінності також у підході до виявлених недоліків і порушень. Так, документальна ревізія, як і аудиторська перевірка, покликана не тільки розкривати, а й допомагати усувати виявлені невідповідності, вносити свої пропозиції. Судова економічна експертиза і податкова перевірка не мають таких повноважень і спрямовані на фіксацію порушень у підсумкових документах.

Відповідно до завдань ревізор або перевіряючий зобов'язані поряд з вивченням фактичного стану справ на контрольованому об'єкті виявляти порушення і злочини, а розслідування і оцінка цих злочинів є обов'язком уповноважених на те органів. Експерт же досліджує і встановлює факти лише в межах своєї компетенції, дає їм кваліфіковану оцінку і не має на меті виявлення фактичного стану справ на господарюючому об'єкті.

За характером участі в процесі ревізор, аудитор або податковий інспектор є посадовими особами і виступають на попередньому слідстві і в суді в якості свідка, даючи свідчення. Ревізор (перевіряючий) складає акт (висновок), у якому відображаються результати ревізії (перевірки). Експерт не дає показань на попередньому слідстві або в суді, а робить висновок на підставі своїх знань і досліджень. Він є учасником процесу і в межах своєї компетенції може задавати з дозволу слідства або суду питання обвинуваченим і свідкам.

Предметом аудиторської, податкової перевірки або ревізії, в тому числі на вимогу правоохоронних органів, можуть бути лише обставини, що відносяться до фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів або службової діяльності їх окремих посадових осіб. Предметом експертизи можуть бу-

ти будь-які обставини, з'ясування яких потрібне у справі (якщо для цього потрібні спеціальні знання).

Між ревізією, перевітками і судовою економічною експертизою є істотні не тільки процесуальні, а й методичні відмінності. Основна методична відмінність полягає в тому, що ревізор і перевіряючий можуть застосовувати такі методи фактичної і документальної ревізії, які не має права використовувати експерт.

Ревізори і перевіряючі при здійсненні контрольної діяльності можуть застосовувати методи фактичної перевірки: проводити інвентаризацію товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків і зобов'язань, здійснювати контрольні запуски сировини і матеріалів у виробництво, контрольні обміри виконаних робіт та ін. Експерт ці методи застосовувати не має права. Він також не може отримувати довідки від будь-яких осіб, використовувати методи фактичної перевірки (проводити інвентаризацію, звіряти взаєморозрахунки, перевіряти розрахункові операції і т.п.), залучати до проведення експертизи інших осіб (що нерідко практикується в ході ревізій або перевірок).

Судовий експерт може використовувати в основному лише методи документального контролю. Він досліджує тільки ті матеріали, які йому надає слідчий або суд. Якщо в ході експертизи виникла необхідність у додаткових матеріалах, експерт виступає з клопотанням перед органом, що призначив експертизу про надання йому таких матеріалів або про доцільність проведення певних дій фактичного контролю (інвентаризація, зустрічна перевірка і т.п.).

Отримувати пояснення від обвинувачених і свідків він може лише беручи участь у допитах цих осіб, а оглядати будь-які нові об'єкти - тільки в процесі слідчого огляду. На відміну від ревізора або перевіряючого експерт не має права збирати документи та іншу інформацію, яка є доказом у порушеній правоохоронними органами справі. Не користується він і деякими методами документальної перевірки, наприклад, відновленням кількісно-сумового обліку.

Об'єктами дослідження ревізії, аудиторської чи податкової перевірки є записи, облікові документи, звітність, матеріали інвентаризацій, перевірок, але не матеріали кримінальної справи. Використання при такій перевірці або ревізії матеріалів справи можливе лише в тому випадку, коли такі контрольні дії проводяться за дорученням правоохоронних органів і це наближає ревізію або перевірку за об'єктами дослідження до судової економічної експертизи.

Об'єктами економічної експертизи є первинні та зведені документи бухгалтерського обліку, що містять фактичні дані, необхідні для надання висновку. У процесі дослідження можуть використовуватися відомості з актів документальних ревізій, висновків експертів інших спеціальностей, показань обвинувачених, свідків і з інших матеріалів справи, якщо ці відомості надаються в якості вихідних даних і використання їх пов'язане з дослідженням бухгалтерських документів. Однак, експерт має право вивчати тільки матеріали справи і не може за власною ініціативою досліджувати документи, що знаходяться поза даною справою. При цьому деякі матеріали справи (наприклад, протоколи допитів свідків і обвинувачуваних, висновки експертів), будучи об'єктами дослідження експерта, можуть не бути об'єктами документальної ревізії.

При проведенні порівняльного аналізу розглянутих методів контролю не можна не зупинитися на наявних ознаках подібності:

- використовуються схожі джерела інформації, методичні прийоми і контрольно-ревізійні процедури;
- висновки базуються на документально достовірних доказах;
- загальна база визначення розмірів збитків, втрат і нестач;
- підсумкові документи є джерелом доказів;
- контролюючі працівники повинні бути кваліфікованими фахівцями в сфері бухгалтерського і податкового обліку, звітності та аналізу господарської діяльності;
- можуть призначатися і проводитися за постановою правоохоронних органів;

- виявлені недоліки і порушення мають однакову адресність в частині матеріальної і юридичної відповідальності.

Таким чином, незважаючи на зовнішню схожість і процесуальну близькість, відмінності між економічною експертизою, документальною ревізією, аудиторською або податковою перевітками досить суттєві [4].

3. Методика і техніка проведення економічної експертизи

Належність судово-економічної експертизи до судочинства і її адресність передбачають дотримання ряду умов, включаючи швидкість проведення, об'єктивність (повноту), точність визначення збитку від протиправних дій відповідальних осіб. Виконання цих умов ґрунтується на спеціальних знаннях експерта в області обліку, на його знаннях нормативної документації, законів, інструкцій, на його аналітичних здібностях і знаннях в області економіки, технології виробництва, ведення складського господарства і т.д.

Методика дослідження в рамках судово-економічної експертизи включає певну послідовність дій:

- 1) ознайомлення з усіма об'єктами дослідження, представленими для експертизи;
- 2) аналіз достатності об'єктів дослідження для вирішення поставлених перед експертом питань і надання висновку;
- 3) виявлення можливості надання висновку щодо поставлених питань і ступеня визначеності висновків;
- 4) визначення методів і способів проведення дослідження;
- 5) визначення економічного змісту господарських операцій, наявності майна і зобов'язань, відомості про які містяться у наданих матеріалах;
- 6) визначення показників дослідження фінансово-господарської діяльності;

7) визначення в межах компетентності експерта-економіста обов'язків досліджуваних осіб щодо виконання положень відповідних галузей законодавства;

8) встановлення фактичного виконання досліджуваними особами положень відповідних галузей законодавства;

9) порівняння визначених у ході дослідження обов'язків осіб щодо виконання положень відповідних галузей законодавства з їх фактичним виконанням;

10) аналіз та узагальнення отриманих результатів і формулювання висновків.

Конкретні завдання і дії експерта повинні виходити із суті злочинів і особливостей того, що потрібно довести за допомогою судово-економічної експертизи. На підставі цього обираються конкретні методи експертизи, за допомогою яких буде можливим досягнення поставленої мети, і буде формуватися інформаційна база експертного дослідження, тобто коло об'єктів, які необхідно розглянути експерту, щоб дати відповідь на поставлені питання.

Таким чином, методика судово-економічної експертизи повинна передбачати такий алгоритм дій:

1) встановлення способів здійснення і ознак злочинів;

2) визначення мети експертного дослідження;

3) визначення використовуваних методів;

4) уточнення конкретних об'єктів дослідження;

5) проведення безпосередньо дослідження;

6) формулювання висновків;

7) попередня перевірка висновку експертом на відповідність критеріям належності, допустимості, достовірності, доказового значення, кваліфікованості, визначеності, доступності.

Щоб дати відповідь на питання про відповідність господарських операцій встановленим вимогам ведення бухгалтерського обліку, в першу чергу слід мати повне і чітке уявлення про саму операцію, її природу і економічну сутність.

Методологічними принципами економічної експертизи є:

- 1) аналітичний підхід до господарських операцій як предмету економічної експертизи;
- 2) визначення ступеня відповідності господарських операцій положенням, інструкціям і нормативним актам;
- 3) перевірка правильності документального та облікового відображення господарських операцій у системі обліку і звітності підприємства - об'єкта дослідження і його підрозділів.

Аналітичний підхід до господарських операцій, які є предметом економічної експертизи, передбачає вивчення їх економічної сутності, що пов'язано з розумінням логіки господарського процесу. Метою цього процесу є визначення алгоритму здійснених операцій, поділ їх на складові і, як наслідок, визначення конкретних предметів для експертного дослідження. Визначається також склад методів і прийомів дослідження. Саме цей принцип передбачає знання (або вивчення) експертом галузевої специфіки та конкретних технологічних особливостей підприємства - об'єкта дослідження, а також особливостей здійснення на ньому окремих операцій. При недостатності спеціальних знань у експерта можливе залучення третіх осіб шляхом включення в експертизу фахівця іншого профілю (пов'язаного з технологією виробництва конкретного підприємства) або отримання експертом роз'яснень у таких фахівців з окремих аспектів.

Визначення ступеня відповідності господарських операцій чинним положенням, інструкціям і нормативним актам передбачає перевірку їх правового обґрунтування, що включає такі види:

- 1) перевірка відповідності проведеної операції цілям і завданням діяльності підприємства, тобто дослідження, чи є в принципі дана операція доцільною і необхідною в рамках діяльності конкретного підприємства;

2) перевірка правомірності здійснення даної операції даною організацією, тобто визначення наявності відповідної правоздатності юридичної особи;

3) перевірка правомірності здійснення даної операції конкретним виконавцем, тобто визначення повноважень особи на здійснення операції в рамках його посадових обов'язків.

Перевірка правильності документального та облікового відображення господарських операцій в системі обліку та звітності підприємства - об'єкта дослідження і його підрозділів покликана надати конкретні докази про наявність чи відсутність правопорушень по даній справі. Ця перевірка вирішує питання про ступінь точності і повноти бухгалтерських записів і документального оформлення економічної сутності і правової обґрунтованості господарських операцій.

Точність, послідовність і завершеність бухгалтерського обліку ґрунтуються на чітко регламентованих зв'язках даних носіїв інформації. Викривлення цих зв'язків, як і самої інформації, - перша ознака правових порушень у здійсненні господарських операцій [8].

Проведення економічної експертизи можна розділити на кілька етапів.

1 етап. Підготовчий етап.

На цьому етапі власник або правоохоронні органи вибирають об'єкти для проведення економічної експертизи.

2 етап. Планування економічної експертизи.

Даний етап включає:

- визначення умов роботи;
- отримання і аналіз відомостей про діяльність економічного суб'єкта;
- визначення складу експертної групи для проведення експертизи та призначення її керівника, при необхідності підбір фахівців і експертів зі сторони;
- попередня перевірка і оцінка ефективності системи внутрішнього і зовнішнього контролю;
- проведення попередньої аналітичної перевірки;

- розробка загального плану економічної експертизи;
- завершальна перевірка і остаточна оцінка системи внутрішнього і зовнішнього контролю;
- підготовка і складання програми економічної експертизи: вибір основних видів і методів перевірки фінансової звітності із застосуванням відповідних тестів і аналітичних перевірочних процедур;
- коригування плану і програми економічної експертизи.

3 етап. Здійснення перевірки відповідно до розробленого плану і програми економічної експертизи.

4 етап. Контроль за якістю проведеної економічної експертизи.

Даний етап включає:

- спостереження за проведенням перевірки;
- перевірку роботи помічників, окремих експертів та залучених зі сторони фахівців;
- розгляд розбіжностей з власником або правоохоронними органами та прийняття рішення про допустимість або недопустимість продовження перевірки;
- проведення додаткових спеціальних перевірок, викликаних виявленням суттєвих помилок, порушенням норм і незаконними діями економічного суб'єкта.

5 етап. Завершення проведення бухгалтерської експертизи.

Даний етап включає:

- підготовка акту економічної експертизи;
- підготовку підсумкового висновку за результатами експертизи.

Одним з найбільш ефективних шляхів вирішення проблеми проведення економічної експертизи є вироблення чіткої методики перевірки кожного розділу або ділянки бухгалтерського обліку.

Завдання полягає в тому, щоб на стадії планування перевірки визначити склад контрольних процедур, але самі процедури до цього моменту вже повинні бути розроблені.

При проведенні перевірки достатньо запросити у власника або правоохоронних органів певний набір документів і облікових реєстрів і, слідуючи заздалегідь описаній процедурі, здійснювати перевірку.

Методики з різних розділів обліку повинні розроблятися за єдиною схемою. Для перевірки кожного розділу бухгалтерського обліку складається методика, яка повинна включати:

1. Перелік основних нормативних документів. Включає закони, ПСБО, методичні вказівки, інструкції ДФС України та ін., якими повинен керуватися експерт при перевірці відповідного розділу обліку.

2. Опис альтернативних облікових рішень, вибір яких надається економічному суб'єкту Законом України про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні, відповідними ПСБО, що відображено в обліковій політиці. Передбачає опис різних варіантів таких рішень, що дозволить експерту при необхідності порівняти їх з варіантами, які застосовує клієнт, виконати необхідний аналіз або дати рекомендації щодо поліпшення ведення обліку.

3. Первинні документи з певного розділу обліку. Перелік первинних документів наводиться по кожному розділу обліку, що дозволяє експерту зробити висновок про стан етапу реєстрації в первинному обліку (чи застосовуються типові форми первинних документів, як оформлені документи та ін.).

4. Регістри синтетичного і аналітичного обліку та звітність.

Наявність переліку реєстрів дозволяє експерту визначити їх відповідність у клієнта загальноприйнятим і при необхідності зробити відповідні рекомендації.

5. Класифікатор можливих порушень. Містить перелік порушень за відповідними розділами обліку, що найбільш часто зустрічаються. Так, наприклад, для експертизи касових операцій можна передбачити таку класифікацію пору-

шень: пряме розкрадання, привласнення грошових коштів, зайве списання грошей по касі та ін.

6. Перелік питань експерта для складання програми перевірки. Містить питання, які необхідно включити в план перевірки. Ці питання спрямовані на виявлення можливих порушень в організації обліку, оформленні документів, заповненні звітності, внутрішньому контролі. Запитальники доцільно складати у вигляді таблиць з варіантами відповідей і висновків.

7. Методи збору доказів, які застосовуються при перевірці (методи фактичної перевірки, методи економічного аналізу, методи експертних оцінок).

8. Опис контрольних процедур. Використовується для виявлення можливих порушень або зловживань по відповідному розділу обліку.

Всі процедури будуються за єдиною схемою і включають:

- найменування контрольної процедури;
- мета проведення контрольної процедури;
- перелік засобів (первинні документи, реєстри аналітичного і синтетичного обліку клієнта, норми, нормативи і різна довідкова інформація), необхідних для виконання процедури;
- опис техніки виконання процедури;
- опис форми подання результатів проведеної процедури провідному експерту [6].

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Регулювання експертної діяльності в Україні здійснюється тільки Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII, в якому не наведено конкретних методів і методик проведення саме економічної експертизи. До того ж усі експертизи вважаються судовими. В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень виділено види судової економічної експертизи, їх завдання та коло вирішуваних питань.

2. У дослідженнях деяких вчених не проводиться розмежування між економічною і судово-економічною експертизою. На наш погляд, така позиція не правильна. Термін «судова» є правовою характеристикою призначеної експертизи. Питання про її призначення та проведення повинні розглядатися лише в юридичному порядку, що звужує сферу застосування експертизи до інтересів учасників судових процесів і зменшує її роль в системі контролю.

Економічна експертиза може проводитися і в позасудовому порядку, за договором між юридичною або фізичною особою та державною або недержавною експертною організацією з метою не доведення спорів до суду.

3. Судова експертиза відрізняється від несудової тим, що порядок її призначення та провадження, а також використання отриманих при цьому результатів регламентований процесуальним законодавством.

4. Виходячи з предмету експертного дослідження економічна експертиза здійснюється за такими видами: експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; експертиза документів фінансово-господарської діяльності; експертиза документів фінансово-кредитних операцій.

5. Методичні прийоми економічної експертизи можна об'єднати в такі групи: документальні; розрахунково-аналітичні; узагальнення та реалізації результатів експертизи.

6. Специфіка економічної експертизи проявляється, по-перше, в тому, що для її проведення потрібні спеціальні знання у галузі бухгалтерського обліку та суміжних дисциплін (економічного аналізу, оподаткування, фінансів, аудиту та ін.), і, по-друге, в тому, що об'єктом дослідження і судового розгляду є господарські операції, відображені в документах або в облікових регістрах.

7. Провівши порівняльний аналіз судової економічної експертизи, ревізії і аудиту, можна стверджувати, що в них є багато спільного. Але в арсеналі експерта багато спеціальних методів, які не зустрічаються в роботі аудитора або ревізора. Статус експерта як незалежної і незацікавленої в результатах справи особи накладає обмеження: заборона на збір доказів (документів), контакти з учасниками процесу тільки з відома суду, неможливість проведення зустрічної перевірки, контрольної закупівлі, участі в інвентаризації і т.д. Не може бути експертом у справі ревізор, який проводив перевірку на стадії попереднього слідства. Важлива відмінність у процесуальному статусі: ревізори або аудиторі виступають в якості свідків, експерт - самостійна процесуальна фігура. Він має право ставити запитання учасникам процесу (обвинуваченому, позивачу, відповідачу, свідкам та ін.), а зроблений ним висновок є самостійним джерелом доказів.

8. Проведення економічної експертизи необхідне для аналізу стану розрахунків з контрагентами і визначення суми заборгованості; розрахунку розміру реального збитку та суми упущеної вигоди при порушенні договірних зобов'язань; оцінки правомірності застосовуваних правил бухгалтерського обліку (при застосуванні норм корпоративного права та законодавства про банкрутство).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко. – Х.: Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.
2. Економічна експертиза в кредитних спорах [Електронний ресурс] // Вісник НІСЕ (Незалежного у судових експертизах). - 12 травня 2015 р. - №4. – Режим доступу: http://http://kmrada-unba.org/wp-content/uploads/2015/04/Вісник-НІСЕ_Кредитні_спори.pdf
3. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
4. Звягин С. А. Экспертиза в системе бухгалтерского учета как метод государственного финансового контроля [Электронный ресурс] / С. А. Звягин. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekspertiza-v-sisteme-buhgalterskogo-ucheta-kak-metod-gosudarstvennogo-finansovogo-kontrolya>
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
6. Каширская Л. В. Основные этапы, техника и технология проведения бухгалтерской экспертизы [Электронный ресурс] / Л. В. Каширская. – режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-etapy-tehnika-i-tehnologiya-provedeniya-buhgalterskoj-ekspertizy>
7. Кеворкова Ж. А. Экономическая экспертиза: курс лекций / Ж. А. Кеворкова. – М.: «Проспект», 2017. – 256 с.
8. Пащенко Т. В. Развитие теории и практики бухгалтерской экспертизы: монография / Т. В. Пащенко, Т. Г. Шешукова. - 2010. - 170 с.
9. Перезозова І.В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань [Електронний ресурс] / І.В. Перезозова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. –

2013. – № 3 (8). – С. 97-105. – Режим доступа:

<http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html>

10. Чаадаев С. Г. Судебно - экономическая экспертиза [Электронный ресурс]

/ С.Г. Чаадаев // Корпоративный менеджмент. - 2001. - №1. - Режим доступа:

http://www.cfin.ru/press/black/2001-1/02_03_chaadaev.shtml

Додаток А

Орієнтовний перелік питань, вирішуваних економічною експертизою в розрізі її видів [5]

Експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі на суму (зазначається сума) на підприємстві (указується назва установи, організації) за період (зазначити)?

Чи підтверджується документально нестача товарно-матеріальних цінностей, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві (зазначається назва організації), за період роботи (вказується період) матеріально відповідальної особи (зазначаються прізвище, ім'я, по батькові) у розмірі (указуються кількісні та вартісні показники)?

Чи підтверджується документально нестача основних засобів (зазначаються назва організації, кількісні та вартісні показники)?

Чи підтверджується розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (зазначається назва підприємства) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені?

Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)?

Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально необґрунтоване списання будівельних матеріалів, нарахування та виплата заробітної плати на завищений обсяг і вартість виконаних робіт (з урахуванням висновків інших видів експертиз)?

Чи підтверджується документально заявлений у позовних вимогах позивача (назва підприємства) розмір заборгованості за поставлені підприємству (назва) товарно-матеріальні цінності, виконані роботи (надані послуги) за договором (номер та дата договору) за період (зазначити період), у тому числі з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально зазначене в акті податкової інспекції (указуються реквізити акта) заниження об'єкта оподаткування (указується організація) за період (зазначається який) і донарахування до сплати податків та обов'язкових платежів до бюджету (указується яких)?

Чи відповідають визначені та задекларовані підприємством (назва) доходи за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України.

Чи відповідають визначені та задекларовані витрати підприємством (назва) за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України.

Чи підтверджуються документально витрати підприємства (назва) за період (зазначається період), що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг?

Чи підтверджується документально та нормативно відображення у податковому обліку підприємства (назва підприємства) нарахування амортизації за період (вказується період)?

Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій та проведення розрахунків з нерезидентами?

Чи підтверджуються документально висновки акта державної податкової інспекції (номер, дата) про завищення підприємством (назва) заявленої суми бюджетного відшкодування з податку на додану вартість за період (вказується період)?

Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки державної податкової інспекції фінансовий результат за операціями з цінними паперами і корпоративними правами (назва підприємства) за період (вказується період) у розмірі (вказується сума)?

Чи підтверджується документально визначений об'єкт оподаткування з доходів, виплачених підприємством (назва підприємства) нерезиденту (назва) із джерелом його походження з України у періоді (вказується період)?

Чи підтверджується документально обґрунтованість застосування підприємством (назва) нульової ставки з податку на додану вартість за експортними операціями за контрактом (номер, дата)?

Подібні питання можуть бути поставлені за іншими видами податків та обов'язкових платежів.

Експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій

Визначити основні економічні показники (ліквідності, платоспроможності та прибутковості) господарсько-фінансової діяльності (зазначити організацію) на дату укладання або закінчення терміну дії угоди (зазначити реквізити). Як вказані показники характеризують господарсько-фінансову діяльність (зазначити організацію, підприємство)?

Чи підтверджується документально сума внеску до статутного фонду (зазначається організація або учасник) та розрахунок розміру частини майна, що підлягає поверненню учаснику, який вибув зі складу засновників (зазначається дата виходу)?

Чи підтверджується документально розмір збитку від необґрунтованого заниження (несплати) орендної плати (зазначається організація) за період (зазначається який) і в якій сумі?

Чи є у вартості об'єктів нерухомості (яких саме), що підлягали приватизації, частка фінансування споруд за рахунок державних коштів відповідно до наданих установчих та первинних документів?

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо нецільового використання бюджетних коштів, отриманих підприємством (назва) за бюджетною програмою (назва програми)?

Чи підтверджується документально розрахунок пенсійних виплат громадянина (прізвище, ім'я, по батькові), проведений установами Пенсійного фонду України за період (зазначається дата)?

Чи мають показники фінансово-економічного стану підприємства (назва) за період (вказати період) ознаки доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства?

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки стосовно наявності у підприємства (організації) (назва) заборгованості з виплати заробітної плати станом на (зазначити дату)?

Чи була у підприємства (назва) фінансова можливість виплатити в повному обсязі (або частково) нараховану заробітну плату у період (вказати період) за рахунок власних обігових коштів з урахуванням черговості платежів згідно з вимогами законодавства?

На які потреби були витрачені грошові кошти підприємства (назва) в період існування заборгованості по заробітній платі перед своїми працівниками?

Чи призвело витрачання коштів підприємства (організації) (назва) на виробничі потреби протягом року до скорочення заборгованості з оплати праці станом (зазначити дату). Якщо так, то які саме суми коштів були спрямовані на поточну оплату праці, а які на погашення заборгованості попередніх періодів?

Чи підтверджується документально та нормативно розрахунок дивідендів до виплати, здійснений підприємством (назва) емітенту корпоративних прав (назва юридичної або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за період (зазначається період)?

Експертиза документів фінансово-кредитних операцій

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо відповідності вимогам чинного законодавства документального оформлення операцій (назва банку) з надання кредитів, з повноти та нарахування і сплати відсотків за користування кредитами позичальником (назва юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за кредитною угодою (номер, дата)?

Чи відповідає перелік документів, наданих банку підприємством (назва) для отримання кредитних коштів за кредитною угодою, чинному Положенню про кредитування?

Чи підтверджується документально вартість активів (майна) у підприємства (позичальника), наданого в заставу за кредитною угодою?

Чи підтверджується документально розмір збитків банку, визначений в акті перевірки (вказується суб'єкт контролю), в результаті необґрунтованої видачі, неповернення кредиту за угодою (номер, дата)?

Чи підтверджується бухгалтерськими та первинними документами нецільове використання кредитних коштів за угодою (номер, дата)?

Чи підтверджується документально дотримання банком (назва) відповідних нормативів відрахувань до страхового резерву?

Чи відповідає наявний у матеріалах справи розрахунок заборгованості позичальника (по сплаті процентів за кредит та погашення основної суми боргу) перед банком умовам укладеного між вказаними сторонами кредитного договору та розрахунковим документам щодо видачі та погашення кредиту за цим кредитним договором?

Чи відповідає метод нарахування банком процентів за кредитним договором (зазначаються реквізити договору) вимогам Положення про кредитування банку (зазначається назва банківської установи)?

Додаток Б

Характеристики ревізії, аудиту і судово-економічної експертизи [8]

Документальна ревізія	Ревізія за дорученням правоохоронних органів	Аудит	Судово-економічна експертиза
Мета проведення			
Перевірка законності господарських операцій, дотримання фінансової дисципліни, боротьба з розкраданнями і зловживаннями	Збір доказів і встановлення доказових фактів: розкриття та інших злочинів, перевірка правильності відображення в обліку подій, що стали приводом для порушення кримінальної справи	Висловлення думки про достовірність фінансової звітності аудійованих осіб і відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству	Отримання заснованих на спеціальних знаннях доказів у судовому процесі, пов'язаному з розглядом економічних питань
Процесуальна сутність			
Є методом управління і формою фінансового контролю, що базується на підпорядкуванні суб'єкта перевіряючому	Є непроцесуальною формою використання спеціальних знань на досудовій стадії і формою фінансового контролю з боку держави	Є формою незалежного фінансового контролю; не є процесуальною дією	Є формою використання спеціальних економічних знань процесуального характеру; не є формою фінансового контролю

Продовження Додатку Б

Порядок призначення і проведення			
Призначається рішенням вищого або контролюючого органу; передбачає пряму взаємодію з керівництвом і посадовими особами суб'єкта	Призначається на вимогу органу дізнання при наявності даних про ознаки правопорушень, які можна виявити тільки за допомогою спеціальних економічних знань; передбачає взаємодію тільки з органом, який затребував проведення ревізії, спілкування з представниками суб'єкта неможливе	Ґрунтується на договорі між суб'єктом, що перевіряється і аудитором (аудиторською компанією); передбачає пряму взаємодію з керівництвом і посадовими особами суб'єкта	Призначається постановою слідчого або ухвалою суду за наявності обставин справи, для правильної оцінки яких потрібний висновок експерта; передбачає взаємодію тільки з органом, який призначив проведення експертизи, спілкування з представниками суб'єкта заборонене
Статус суб'єкта проведення			
Посадова особа вищого або контролюючого органу, яка не має процесуального статусу; несе дисциплінарну відповідальність	Суб'єкт організаційно не пов'язаний з суб'єктом, що перевіряється, не є процесуальною особою і не попереджається про відповідальність	Суб'єкт є незалежним від суб'єкта, що перевіряється, несе цивільно-правову відповідальність за договором перед суб'єктом, що перевіряється і дисциплінарну відповідальність перед аудиторською компанією, членом якої є аудитор	Суб'єкт має процесуальний статус учасника судового процесу і несе кримінальну відповідальність

Продовження Додатку Б

Об'єкти дослідження			
Облікові документи, планова інформація, матеріали інвентаризацій і періодичної звітності, дані оперативного обліку	Облікові документи, планова інформація, матеріали інвентаризацій і періодичної звітності, дані оперативного обліку, а також дані матеріалів справи, в зв'язку з якими призначено проведення ревізії	Облікові документи, планова інформація, матеріали інвентаризацій і періодичної звітності, дані оперативного обліку, а також інша інформація (звіт керівництва або ради директорів про діяльність аудійованої особи, фінансовий огляд або фінансові показники, дані про зайнятість, плановані капітальні витрати, аналітичні коефіцієнти, вибіркові квартальні дані та ін.)	Тільки матеріали справи, надані особою, що призначила проведення експертизи; отримання додаткової інформації можливе тільки за клопотанням слідчого або суду
Методи дослідження			
Прийоми документальної і фактичної перевірки	Прийоми документальної і фактичної перевірки	Прийоми документальної і фактичної перевірки	Тільки документальної перевірки
Оформлення результатів, їх оцінка і значення			
Акт ревізії; оцінка результатів проводиться посадовою особою вищого або контролюючого органу і служить підставою для прийняття управлінських рішень	Акт ревізії; результати критично оцінюються органом дізнання, порівнюються з оперативними і слідчими даними, служать підставою для прийняття юридично важливих рішень	Аудиторський висновок; результати служать підставою для прийняття управлінських рішень	Висновок експерта; результати оцінюються на предмет допустимості, достовірності і доказовості, є самостійними доказами в судовому процесі

